

alexata prima, e po, che se rostisse: è molto facile a *padire*, sì che quando ... tua Signoria usa il rostito, fa sia prima bulito, e da po ben rostito e cocto; e quella è carne che facilmente se *padisse*: Fra Gerolamo era nat a Ferrara el 1452, monjo a Bolonya, i va predicar sempre pel Nord, abans dels seus últims anys, florentins († 1498).¹⁵

Es té la impressió d'un mot portat per molt antics invasors al llarg dels Alps i al llarg de l'Adriàtic. O sigui: de nou el complex vèneto-illiri i reto-lígur que hem hagut d'aplegar, tantes vegades ja, amb els pobles de les urnes, els sorotaptes. Vet aquí per què reapareix en el domini català, després de saltar per damunt del hiatus causat pels celtes d'Occitània. Només és que a Itàlia no val fonèticament, per a *paidire*, la base *PACIRE que hauria pogut acontentar-nos per al català *pair*. S'entreveuen certs expedients per explicar aquesta -d-, pensant en un tema verbal en -DO, tal com hi ha -to en la variant grega *πέπρω*,¹⁶ o bé per una evolució fonètica de -KIO en -zdo una mica comparable a la del dialecte àtic (ΚΙ > àtic ττ/ϊόνικ σσ).

D'altra banda, a tot això ens sobresalta el que en una part dels Alps hi hagi un altre significat ben diferent del de 'digerir', i que no s'ha explicat mai. Allà *pair* significa 'defecar', italià «cacare»; i és així en una ampla regió de les més conservadores de l'Alta Lombardia i del Piemont: des de Rovereto o Trento (Azzolini), amb Brescia, la Valtellina i almenys una gran part del Piemont. Doncs bé: aquesta novetat cabdal ens aparta de l'arrel indoeuropea de 'coure, pair', per acostar-nos molt més a una altra arrel: la de la forma PEZDO/POZDO/PAZDO-, que significa 'expellir una ventositat, fer un pet silencios', cosa que pot venir a identificar-se amb el sentit italià de «cacarsi». És una arrel ben comprovada en les principals llengües de la gran família: bàltic i eslau *pezdeti*, *bzdeti*, gr. β(σ)δέω, que els llatins explicaven amb «silenter pedere». Aquest grup *zd* és molt inestable; per això, d'una banda es reduïa a -d- simple, tot prolongant la vocal e —ll. *pēdēre*, *pēditum*¹⁷ d'on el nostre *pet*—; i per altra banda es canvià en el grup més estable RD, amb el qual apareix en totes les altres famílies indoeuropees: germ. *furt*, *furz*, scr. i irani *párdate*, gr. πορδή, *πέρομαι*, *πέπορδα*.¹⁸

Ara bé és un fet, tan sovint assenyalat, que en el parlar plebeu o familiar, el mot que significa pròpiament 'petar' s'usa amb el sentit d'«embrutar-se a les calces» etc.: de primer, amb caràcter d'eufemisme irònic, després com a expressió pròpia, si bé vulgar: Max L. Wagner va donar-ne molts testimonis hispànics i de pertot.¹⁹

Suposem, doncs, que hi va haver en sorotàptic una barreja i confusió de dues arrels veïnes: la de PEK^wIO 'pair' i de PEZDO 'expelleixo un ventim, afluixo silenciosament': processos abdominals l'un i l'altre. La proximitat fonètica augmenta si partim de l'abstracte PAKTI- (ieur. PEK^w-TI-S), que significava 'digestió', 'coció', 'maduració': i el tenim representat pel gr. πέψις 'digestió', scr. *pakīh* 'el coure, la cocció', paleoslau *pešiti* 'forn', pruss. ant. *pectis* 'pala del forn'. Aquest

PAKTI- sorotàptic, en moltes zones romàniques —o sigui en els dominis català i reto-romànic i parts de l'Itàlia, tant del Nord com del Sud—²⁰ s'havia de canviar en *paiti*-; i el mot PAZDI 'petar' també havia de donar *paidi*-, per la vocalització de -s- en -i- davant consonant sonora: recordem *broidar* de BRUZDAN 'brodar', *Lleida*, *Maidéu*, *almoina*, *vaiet*, *raima*, *eima*, *espaieme*, *traiga* etc.

I entre *paiti*- i *paidi*-, que quasi coincidien pels sons i que tant s'acostaven en el significat, la col·lisió i encastament de l'un en l'altre era quasi inevitable. Sospitem, doncs, que *paidire* i *pair* vénen d'una confusió entre les dues arrels sorotàptiques PAKTI- 'digestió' i PAZDI- 'ventositat, expulsió per l'anús'. I que, en la suma i síntesi de les dues, predominà en uns punts una idea, la de 'digerir', i en els altres, l'altra.

DERIV.: *Paidor* 'estómac, ventrell' [c. 1880, DAG., Bulbena, 1905; EmVilanova, *AlcM*; oblidat encara per Lacav., Belv., Lab. 1840-88], avui és general popularment a tot el Prnc. Inclosa la punta NO.: Griera, *BDC* VI, 31, el recull fins al ribagorçà de Barravés; i jo vaig anotar *paidó* a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera (1932-34); a les Illes, fins a Eivissa («*paidó*: estómagu de ave», PzCabr.); s'imposa acollir amb gran escepticisme l'existència d'una accentuació *paido* que *AlcM* atribueix a Gandesa i Rib. d'Ebre (probablement cèdula d'algun corresponsal que s'oblidà de posar accent a la o), car si costaria de creure en una romanalla mossàrab per a un cas així, encara és més increïble l'explicació que dóna *AlcM* (contaminació del cast. *vahido*). *Paible*. *Paída*. *Paidura*. *Païment* [Busa-N., l. c.].

¹ Ascoli (*AGI* I, 284, n. 7) el prengué primer per una variant de *pagare*, i aviat ho deixà córrer. Canello (*AGI* III, 384), Lorck (*Altbergamaskische Sprachdenkmäler*, Halle 1893, pp. 107 i 180-81, § 75), i fins el jove Meyer-Lübke (*Roman. Gramm.*, vol. II) pensaren en PATI 'patir', però de seguida s'adonà tothom (llevat del pobre García de Diego, *Dicc. Et.*, 4847, cosa sense interès) de l'absoluta impossibilitat fonètica; M-Lübke ja ho diu així (1911) en el *REW* I, 6151, i, postulant una base «desconeguda» *PAIDIRE, el declara d'origen «obscur», ell i tots els qui han seguit. Entre aquests (ultra FEW VII, 475): Merlo, *Rendic. Accad. Lincei* xxxix, 145, i postilles a l'article que hi dedica Belli, *It. Dial.* IV, 75; Battisti, *BhZRPb.* xxviii, p. 230, i remeto també a les seves pp. 102, 103, 104, 105, 129, 144, 170, 172, 176; Rohlf s'no crec que hagi parlat mai de l'etimologia del mot, en especial, però aprova tàcitament la base *PAIDIRE en observar (*Hist. Ital. Gramm.* I, § 133) que el napol. i lomb. *paidi* formen excepció a la norma general de reducció de AI protònic a a, que reconeix en *balia*, *Ranieri*, *canatu* < *cainatu* COGNATUS (detall que no deixaria de ser suggerent d'una naixença sui-gèneris en el diftong d'aquest mot). — ² Recollit modernament pel valencià Escrig (1851) els mallorquins *DFgra*. i *Damen.*, el menorquí FebrCard., l'eivissenc PzCabr etc. *Pair* i *paidor* consten fins al capdamunt del Pall. (Cardós